

Această operă este pusă la dispoziție sub licența

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC-BY- 4.0)

Documentare și formare continuă

Programul de Formare Continuă al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” prin vizite documentare. O vizită documentară la Muzeul Cotroceni

Emanuela Florea-Paraipan
Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”
Biblioteca de Științe Politice
Email: ema_paraipan@yahoo.com

Emanuela Florea-Paraipan lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, Filiala Științe Politice. Este specializată în istorie și domeniile sale de cercetare actuale sunt biblioteconomie, muzeologie, arheologie și studii evreiești.

Rezumat

În acest eseu ne propunem să subliniem rolul vizitelor de documentare în cadrul programelor de formare continuă a specialiștilor din biblioteci. Ca alternativă de formare continuă, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” derulează un program anual de vizite documentare la muzeele din București, pentru a observa și analiza din punct de vedere istoric, biografic, literar, artistic și științific, modul în care a evoluat spiritualitatea românească la nivel național, dar și în afara granițelor. Ca metodă de instruire inițială pentru înțelegerea moștenirii naționale, vizitele profesionale la instituții culturale permit descoperirea categoriilor de colecții, structura și valoarea lor pedagogică în procesul de învățare, predare și formare.

Cuvinte cheie: *instruire continuă, bibliotecari, documentare, vizită documentară*

Introducere

Astăzi nu cred ca există român care să nu fi auzit de Palatul Cotroceni. Sus pe deal în cartierul cu același nume, vis-a-vis de Grădina Botanică, este sediul Administrației Prezidențiale. Pentru locuitorii capitalei care trec grăbiți prin frumosul cartier Cotroceni, Palatul pare a fi acolo din toate timpurile, dar chiar așa este. De peste trei secole a fost

martorul istoriei tulburate și tulburătoare. Inițial mănăstire a devenit la scurt timp așezământ domnesc, Palat Regal și după abolirea monarhiei sediul Administrației Prezidențiale până în prezent.

După decembrie 1989, prin Hotărârea Guvernului României nr. 478 din 10 iulie 1991, a fost înființat Muzeul Național Cotroceni, ca instituție de reprezentare națională, în subordinea Ministerului Culturii. La 27 decembrie 1991, latura veche a Palatului a fost deschisă marelui public, iar, ulterior, prin H.G. 1279 din 20 decembrie 2001, Muzeul a fost transferat în subordinea Administrației Prezidențiale. (1) Înconjurat de ziduri înalte Palatul Muzeu aniversează un sfert de veac de când își încântă vizitatorii, nerăbdător să-și releve istoria zbuciumată.

Muzeul Național Cotroceni este un întreg complex ce cuprinde Palatul Cotroceni, Biserica Mănăstirii Cotroceni și Cuhnia cu pivnițele domnești.

Istoric

Dealul Cotroceniului, cândva pădure deasă, parte a Codrilor Vlăsiei, a intrat în istorie atestat documentar în secolul 17 printr-un hrisov din 27 noiembrie 1614. Moșia revine în iunie 1660 logofătului Șerban Cantacuzino pentru serviciile aduse domnitorului Gheorghe Ghica. Dar cum la acea vreme domniile se schimbau des, Șerban Cantacuzino este nevoit să se refugieze pentru a scăpa cu viață de prigoana lui Duca Vodă, noul domnitor cu care a intrat în conflict. Astfel s-a cotrocit în pădurea deasă câteva zile. La 7 octombrie 1678 a reușit să ajungă la Țarigrad (Isatmbul - Constantinopole) și de acolo să revină ca domnitor al Țării Românești. Ca o recunoștință pentru ținutul care l-a ajutat să se ascundă, să se cotrocească, așa cum frumos se spunea în acele vremi, la 26 mai 1679 pisania bisericii de la Cotroceni atestă începerea lucrărilor, fiind terminată trei ani mai târziu în luna octombrie 1682. O frumoasă mănăstire, o bijuterie arhitecturală și mănăstirească construită în stil brâncovenesc.

În istoria așezământului de la Cotroceni se disting patru perioade:

- a) perioada de la construcția sa și până în 1893 când a fost mănăstire și reședință domnească de vară;
- b) a doua perioadă este din 1893 și până în 1947 când a fost Palat Regal;
- c) a treia perioadă de la abdicarea forțată a Regelui Mihai 1947 și până în 1976, perioadă de distrugere și de degradare. În această vreme a fost Palatul Copiilor;
- d) din 1977 până în prezent când a devenit sediul Administrației Prezidențiale.

În prima perioadă, de la construcția sa și până în 1893 când a fost mănăstire și reședință domnească de vară. Mănăstirea avea și tipografie devenind un important centru de cultură românească, asemeni multor așezăminte românești. Deasemenea a folosit și ca reședință a domnitorilor Țării Românești Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Nicolae, Ioan și Constantin Mavrocordat. Domnitorul Șerban Cantacuzino a și fost înmormântat aici după dorința sa.

Prin așezarea sa strategică, fiind și în afara Bucureștiului iar vremurile foarte nesigure, mănăstirea a servit și ca loc de refugiu și de apărare pentru domnitorii români din calea armatelor străine: otomane, ruse, austriece. A fost martoră la Revoluția lui Tudor Vladimirescu: „*pentru ca la 19-31 martie slugerul Tudor să fie la Cotroceni, unde s-a pregătit să intre în București*”. (2)

Două decenii mai târziu la Revoluția de la 1848 Fuad Efendi, delegatul Porții la București care participă la înăbușirea Revoluției Române de la 1848 înlocuindu-l pe Suleyman Pașa la insistența diplomației ruse, și-a așezat trupele în preajma mănăstirii. Ulterior el a folosit mănăstirea ca închisoare pentru fruntașii revoluției care au fost arestați. *„Din arestul lor de la Cotroceni, au fost trimiși spre Dunare și imbarcați în ghimii”*. (3)

Și intemperiile vremii cum a fost cutremurul din 1802, au avariat grav așezământul. A fost reparată și ulterior reamenajată în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza în 1862 care de asemenea a folosit-o ca reședință de vară. Ulterior, după înlăturarea sa, tot aici a fost și arestat. Bineînțeles mai apoi și Principele Carol s-a retras la Cotroceni în vara lui 1870 după izbucnirea războiului franco-german, din cauza orientării francofile a opiniei publice dar și pe fondul nemulțumirii declanșate de scandalul Strousberg cu Societatea Căilor Ferate.

Gustav Heinrich Wilhelm Rasch, călător german prin Principate, participant la Revoluția de la 1848. În timpul exilului la Paris îl cunoaște pe C A Rosetti. Călătoria sa în România a avut loc în primavara anului 1866 în timpul Locotenenței Domnești. Acesta nota despre mănăstire: *„Aceasta este o mănăstire sau un palat de vară al unui principe ? În mijlocul curții se înalță încă vechea biserică a mănăstirii...”) La stânga și la dreapta turlor urâte se află două clădiri moderne, ce nu se deosebesc nici prin proporțiile spațiilor, nici prin liniile lor. Prințul Cuza a pus să fie ridicate amândouă casele, pentru a locui acolo în timpul lunilor fierbinți de vară”*. (4) Acesta, german fiind și mare admirator al Principelui Carol I, critică modestia locului socotindu-l nedem de un principe german.

Ceea ce a doua perioadă este din 1893 și pâna în 1947 când a fost Palat Regal. Între 1893-1895 s-a construit pe locul vechilor case domnești, din dorința regelui Carol I, Palatul Cotroceni după planurile arhitectului Paul Gotterau. În 1890 în România s-a introdus pentru prima dată iluminatul electric și telefonul în București astfel că palatul era dotat cu toate facilitățile vremii.

Arhitectul francez Alfred Jules Paul Gottereau modernizează vechile case domnești, unele sunt dărâmate transformându-le într-un palat pe care Regele Carol I l-a dorit a fi o reședință pentru familia principelui moștenitor. Palatul este construit în stilul eclectic francez. În 1897 tânara familie princiară se mută în noul Palat Cotroceni. Din 1915 palatul este dotat și cu încălzire centrală.

În această perioadă Palatul a fost grav avariat de cutremurul din 1940 și mai apoi de bombardamentele din 1944. Afectat în foarte mare parte de cutremurul din 10 noiembrie 1940 s-a renunțat temporar la folosirea sa. Au fost demarate lucrări de reparație a Palatului încredințate arhitectului Mario Stoppa, dar și lucrări de consolidare a bisericii și clopotniței încredințate arhitectului Petru Antonescu.

Apoi a urmat bombardamentul din 1944 în timpul căruia a fost distrusă o parte din aripa de sud a incintei principale unde se afla apartamentul prințului. Lucrările au continuat sub conducerea arhitecților N. Lupu și Ștefan Balș. Dar considerate nesatisfăcătoare, în 1946 se dorea constituirea unei comisii care să dispună demolarea corpului principal al palatului.

După abdicarea forțată a Regelui Mihai și înlăturarea Monarhiei Palatul a avut de suferit prin distrugerea valorilor sale. Ulterior în 1953 se va redeschide și va deveni

Palatul Copiilor. Va găzdui cercuri de literatură, de pictură, de balet. Va fi la dispoziția copiilor până în 1976.

Încă înainte de cutremurul din 1977 s-a început un amplu proiect de restaurare a palatului. Cutremurul din 1977 a fost devastator. Iar mai apoi ce nu a dărmat natura dezlănțuită a fost distrus de mâna „ucigașă” a omului. Biserica Mănăstirii Cotroceni, monument istoric a fost demolată în iunie 1984.

După cum este menționat în monografia de excepție a autorilor doctor arhitect Nicolae Vlădescu și inginer Petre Badea „*Palatul Cotroceni*”, autorii care s-au ocupat de salvarea și restaurarea palatului, „*corpurile vechi însumează o suprafață de 20 900 de mp, care reprezintă aproximativ 59% din întregul palat, iar corpul nou are o suprafață desfășurată de 14 100 de mp și care reprezintă 41% din palatul Cotroceni*”. (5)

Palatul Cotroceni

Muzeul Cotroceni este impresionant prin frumusețe și bun gust atrage admirația oricărui vizitator. Refăcut și restaurat pentru a fi deschis publicului, palatul poartă amprenta locatarii sale Regina Maria. Iubitoare a frumosului, modernă, mereu în pas cu vremea și descoperirile tehnice palatul este o fărâma a sufletului său.

Încă de la construcția sa Palatul avea instalație de încălzire cu aburi și iluminat electric. Instalația de încălzire este înlocuită în 1916 cu instalația de calorifer iar cea de iluminat electric este reînnoită și sunt montate noi corpuri de iluminat în 1927. Salonul de aur este pavat cu faianță în 1920. Din 1936 la palat se montează lift și este dotat și cu aparate de proiecție cinematografică.

Carol I a construit în jurul palatului Gara Cotroceni care servea drept gară regală și care a fost funcțională până în 1947. Aceasta a fost desființată împreună cu tronsoanele de linie care o legau de rețeaua CFR. Clădirea fostei gări servește azi drept una din intrările Palatului Cotroceni.

Întregul complex a fost restaurat, mănăstirea reconstruită de aceeași echipă care a restaurat și Biblioteca Centrală Universitară din București, altă lucrare de excepție a arhitectului Gottreau executată la dorința lui Carol I. Încăperile destinate viitorului Rege Ferdinand prezintă o caracteristică germană prin piesele de mobilier, stil arhitectural, decorațiuni, sunt sobre dar impunătoare. Încăperile destinate Reginei Maria din contră sunt delicate, luminoase, decorate cu sensibilitate chiar de către Maria sau după schițele ori la dorința ei.

Holul de Onoare, actualmente locul de începere a vizitei ghidate a muzeului este conceput de către arhitectul francez Paul Gottreau (1843-1904), la finele secolului al XIX-lea. El este inspirat de interiorul Operei Garnier din Paris, prezintă o impozantă scară din marmură Cibolino, cu trepte din marmură de Carrara și cuprinde două niveluri. Deși nu are dimensiunile monumentale ale celebrei opere, frumusețea și bogăția decorației suplinesc cu succes acest aspect reușind perfect să dea impresia de mareție, stârnind reacții de încântare în ochii și sufletul vizitatorilor. Pilaștrii încadrează arcadele și susțin friza decorativă, în stucatură parțial aurită, cu șiruri de ove, denticuli, volute și consolete, frunze de acant și știuleți de porumb.

Din holul de onoare printr-un coridor lung se face trecerea către Sufrageria regelui Carol I, numită și Sufrageria Germană. Ea a fost refăcută în totalitate în procesul

de restaurare având ca model sufrageria Castelului Peleş. Deasemenea și cea mai mare parte a obiectelor sunt noi, refăcute pe baza fotografiilor din epocă, dar candelabru este cel original.

Salonul de Vânătoare este conceput în stilul neorenaștere italiană de către arhitectul ceh Karel Liman (1855-1929), datează din anii 1925-1926. Plafonul, ancadramentele și lambriurile, sculptate în lemn de tei, formează un interesant contrast cu pietrăria albă de Rusciuc, material din care au fost realizate pavimentul și coloanele. Salonul cuprinde panoplii cu arme, trofee și mobilier specific încadrării stilistice.

Salonul Florilor sau **Salonul de Aur** cum era cunoscut în epocă, este un spațiu amenajat la îndemnul reginei Maria a României, decorat de ea, inspirat de stilul Seccesion, în anul 1900. Delicatețea și frumusețea spațiului sunt impresionante, păstrând și transmițându-i amprenta peste timp. Pereții sunt împodobiți cu frumoase ghirlande și adăpostesc piese de artă decorativă specifice stilului Ludovic al XVI-lea, o garnitură de salon, cu scaune, fotolii, canapele și banchete din lemn sculptat aurit și tapisate cu mătase naturală, brodate manual și două comode valoroase prin arta marchetăriei, pavat cu faianță. Aici se află și pianul Steinway al Reginei Elisabeta.

Biblioteca sau **Cabinetul de lucru al principelui Ferdinand**, aparține stilului francez Henri al II-lea, fiind lucrată în lemn de ulm. În partea superioară se află galeria etajată, a cărei balustradă traforată este susținută de grupuri de colonete, iar un șemineu deosebit, din marmură Portoro, de culoare verde întrește atmosfera de epocă.

Salonul Alb este cunoscut astăzi ca **Salonul Cerchez**, purtând numele arhitectului român Grigore Cerchez (1850-1927), care la inițiativa reginei Maria a României a amenajat acest spațiu în anii care au urmat Primului Război Mondial, în stilul neoromânesc. El este Marele Salon de Recepție al Palatului Cotroceni. Pentru realizarea acestui salon, au fost dezafectate alte două spații și anume Salonul de Dans și Sufrageria. Aceasta din urmă, Sufrageria este locul unde s-a ratificat în august 1916, decizia de intrarea a României în Primul Război Mondial de partea Antantei. Regele Ferdinand i-a replicat ferm lui P.P. Carp: „*România nu a adus nici pe unchiul meu, regele Carol I, ca să întemeieze o dinastie germana la gurile Dunării, ci o dinastie națională și revendic pentru Casa mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor i-a încredințat-o*”. (6) În salon se află și masa unde în decembrie 1947 Regele Mihai a fost forțat să semneze actul de abdicare. Peste ani aici s-au filmat și unele cadre ale filmului **Zestrea sau bijuteriile domniței Ralu**. (7)

Astăzi Salonului Cerchez se învecinează și se continuă în același stil neoromânesc cu Sufrageria Palatului Cotroceni, edificată înaintea primei conflagrații mondiale. Impresionant pentru orice vizitator în acest spațiu este mobilierul: masa, mare, rotundă, și scaunele, 24 la număr, cu spătare sculptate cu *arborele vieții*, cele destinate doamnelor și *vulturi*, cele destinate domnilor. Simbolistica este extrem de sugestivă: *arborele vieții* este femeia, cea dătătoare de viață în timp ce bărbatul este *vulturul*, puterea. Mobilierul a fost realizat după schițele și desenele Reginei Maria. Astfel a reușit subtil să impună prezența doamnelor la masă, alături de bărbați, chiar dacă aceștia erau conservatori în această privință. Astfel masa sufrageriei, mare și rotundă amintește chiar de celebra masă a „*Regelui Arthur*” !

Dormitorul reginei Maria este conceput în stilul Tudor, mobilat cu piese care aparțin stilului Art Nouveau, este restaurat conform variantei din anul 1929. O tapiserie

din secolul al XVIII-lea se regăsește deasupra patului, iar ușa deosebită de la intrarea în dormitor este refăcută din lemn de tei traforat ca o dantelă. Două statuete semnate de Milița Pătrașcu ne induc grația atât de obișnuită a reginei Maria.

Într-un decor tapetat cu mătase de culoare vișinie, specific începutului secolului al XIX-lea, odinioară cameră a principilor, întâlnim **Salonul Empire**, mobilat cu influențe egiptene susținut de abundența decorațiilor cu sfîncși, rozete, palmete, coronițe de lauri așezate pe lemnul de mahon.

Un alt salon situat pe latura de vest a palatului, este constituit de acest apartament inspirat de stilul Ludovic al XVI-lea, dar conceput cu accente englezești ale stilurilor de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dezvoltate de frații scoțieni arhitecți Robert și James Adam, dar și de ebenistul Thomas Sheraton.

Biserica Mănăstirii Cotroceni

După abdicarea forțată a Regelui Mihai și preluarea Palatului de către noul regim, Biserica a fost închisă. Ulterior Palatul Cotroceni a devenit Palatul Pionierilor, dar biserica a fost în continuare închisă, fapt ce a dus la o degradare avansată. Palatul și-a schimbat proprietarul, fiind preluat de Ceaușescu care l-a dorit pentru a fi sediul președinției. Cutremurul din 1977 a distrus aproape în întregime biserica. Biserica Cotroceni, centrul așezământului, cel mai vechi și important edificiu a fost inclusă în planul inițial de restaurare a ansamblului. Dar regimul comunist nu a considerat asta iar perioada anilor 80 a fost marcată de demolarea unor mari valori arhitectonice religioase.

Biserica Mănăstirii Cotroceni a fost demolată în iunie 1984, la 300 de ani de la înfrângerea tucilor la asediul Vienei, distrugându-i menirea, oprind timpul. Ea a fost reconstruită în întregime în 2008-2009 exact pe amplasamentul inițial și de atunci reîntregește ansamblul muzeal, iar ctitorul sau Șerban Cantacuzino și familia sa și-au regăsit liniștea pierdută, osemintele fiind reînhumate. Plăcile funerare sunt cele originale, ca o minune acestea au fost salvate și ascunse după demolare.

Cuhnia și pivnițele domnești sunt moștenirea medievală a ansamblului, martorii tăcuți a 3 secole de istorie au intrat și ele în procesul amplu de restaurare al Ansamblului Cotroceni. Impunătoarele ziduri de peste 1 m. grosime au fost atent restaurate. Specific perioadei medievale în construcția pivnițelor domnești și bisericesti din Țara Românească este realizarea lor ca spații îngropate numai pe înălțimea pereților, bolțile fiind deasupra solului, pentru a permite, prin lunete, practicarea de ferestre pentru ventilație. (8) Astăzi spațiile sau însuflețit și găzduiesc expoziții temporare.

Cotroceniul a fost mereu prezent în inima și sufletul Reginei Maria, o parte din ele, ultimul său copil, Mircea, fiind înmormântat în biserica mănăstirii, în grabă, în toamna tragicului an 1916, deoarece familia regală și conducerea statului sunt nevoiți să se refugieze în Moldova din cauza ocupației germane. La întoarcerea în capitală după sfârșitul primului Război Mondial, Regina Maria notează în *Însemnări zilnice*: „*Spre Cotroceni (...) acolo se îndrepta tot dorul meu în acești lungi, agitați și dramatici ani, acolo în vechea bisericuță în care micul mormânt abia a putu fi închis când am plecat noi. M-am întors la tine, micuțule Mircea.*” (9) Ulterior la cererea Prințesei Ileana, în 1941, va fi reînhumat la capela castelului Bran.

Tot la Cotroceni, pe o alee în apropierea mănăstirii a fost înmormantată și Prințesa Mărioara fiica lui Carol I și a Reginei Elisabeta în 1874. Ulterior la moartea Reginei Elisabeta, în 1916, Mărioara a fost reînhumată alături de mama sa la Curtea de Argeș. Mormântul său a fost descoperit întâmplător, cu prilejul lucrărilor de nivelare a platformei din zona de sud a parcului în toamna anului 1989 când a fost descoperită piatra tombală sculptată de Frederic Storck. (10)

„Oamenii și mâna lui Dumnezeu au salvat ctitoria cantacuzină de la Cotroceni, mănăstirea și casele domnești dezvoltate de principii urmași și de monarhie.” (11)

Referințe bibliografice

- (1) *Muzeul Cotroceni*. [Online]. [Accesat la 2 septembrie 2016]. Disponibil la: http://www.muzeulcotroceni.ro/istoric/3_muzeul_national_cotroceni/muzeul_national_cotroceni.html
- (2) *Istoria Romanilor*. București: Editura Enciclopedică, 2001, vol. 7, tom 1 p. 33.
- (3) *Ibidem*, p. 402.
- (4) *Călători străini despre Țările Române în sec al XIX-lea*. București: Editura Academiei Române, 2012, vol. VIII, p. 537.
- (5) VLĂDESCU, Nicolae; BADEA, Petre. *Palatul Cotroceni*. București: Editura Universală, 2009, p. 8.
- (6) *Istoria Romanilor*. București: Editura Enciclopedică, 2001, vol. 7, tom II, p. 421.
- (7) VLĂDESCU, Nicolae; BADEA, Petre. *Op. cit.*, p. 233.
- (8) *Ibidem*, p.126.
- (9) MARIA, Regină a României. *Însemnări zilnice*. București: Editura Historia, 2006, vol. 1, p. 5.
- (10) VLĂDESCU, Nicolae; BADEA, Petre. *Op. cit.*, p. 483.
- (11) *Ibidem*, p. 9.